เอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์ แนวฟิวเจอริสม์ของฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตี”

Identity in the Creation of The Synthetic Futurist Theatre by Filippo Tommaso Marinetti

จุฑารัตน์ การะเกตุ *

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นผลจากการศึกษาของผู้เขียนในเรื่อง “เอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ของฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตี”ผลการศึกษาพบแนวทางการสร้างสรรค์งาน 5 ประการ ดังนี้ (1) การตัดขาดจากอดีตอย่างสิ้นเชิง (2) ความเป็นอิสระของถ้อยคำ (3) เรื่องราวกระชับ ระเบิดความยืดเยื้อ ด้วยการบีบอัดสถานการณ์และท่าทางการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว (4) รูปแบบการแสดงที่หลากหลาย สร้างความเป็นไปได้บนเวทีการแสดง และ (5) กระตุ้นอารมณ์คนดูอย่างไม่คาดคิดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมแนวละครฟิวเจอริสม์ได้สร้างทางเลือกต่อวงการละครเสมือนกับจุดประกายละครแนวทดลอง แสดงถึงความกล้าคิด กล้าทำและเป็นจุดเริ่มต้นละครสมัยใหม่ในลำดับต่อมา

คำสำคัญ :ฟิวเจอริสม์ / ละครเวทีแนวฟิวเจอริสม์ / โรงละครสังเคราะห์ความจริง

Abstract

The article aims to conclude the main concepts for creating futurist theatreby Filippo Tommaso Marinetti. There are five concepts; (1) Complete break with past, (2) freedom in using language, (3) performance straight to the point and detonate all prolonged (Sintesi), (4) the variety theatre and (5) stimulating the emotions that express by the audience which shows the participation. Futurist theatre is a style of Avant-garde theatre which aims for experimental Research in Theatre that can create new knowledge in performance.

Keyword:Futurism / Futurist Theatre / synthetic theatre

* อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประวัติการละคร คือ การบันทึกความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับ “ความจริง” และจัดแสดงออกสู่สายตาของผู้ชม การศึกษาแนวละครจึงมิได้จำกัดเพียงเรื่องราวในละครเท่านั้น แต่ยังบ่งบอกถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม ศาสนา ตลอดจนแนวคิดสำคัญๆ ที่หล่อหลอมให้การแสดงละครแต่ละสมัยมีรูปแบบ เนื้อหา และบรรยากาศที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เกิดละครต่อต้านสัจนิยม(Anti-realism) ซึ่งเป็นรูปแบบการละครที่คัดค้านความคิดของละครสัจนิยมและละครธรรมชาตินิยม จึงมีการนำเสนอในรูปแบบที่อิสระ แปลกใหม่และการจัดแสดง “ความจริง” ให้ปรากฏบนเวทีโดยมาจาก “การแสวงหา” “ค้นคว้า” “ทดลอง”ดังที่สดใส พันธุโกมลกล่าวถึงลักษณะแนวละครต่อต้านสัจนิยมในแง่ที่ว่า “ผู้นำทางการละครทั้งในด้านการเขียนและการจัดเสนอ มักจะไม่ยอมติดอยู่กับรูปแบบและกฎเกณฑ์ใดๆ เป็นระยะเวลานานและมักจะทดลอง เพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา” (ปริทัศน์ศิลปการละคร,หน้า 45)

แนวละครต่อต้านสัจนิยมที่สำคัญและมักได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอ คือ ละครสัญลักษณ์นิยม (Symbolism)ละครที่ใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อทำให้ผู้ชมเกิดแรงบันดาลใจในการเข้าถึงความจริงตามจินตนาการของตนเองละครเอ็กซเพรสชันนิสม์ (Expressionism)ละครที่มุ่งนำเสนอความจริงจากส่วนลึกของมนุษย์ต่อผู้ชมในลักษณะไม่เหมือนจริง เอพิคเธียร์เตอร์ (Epic Theater) ละครที่ต้องการสอนให้มนุษย์นำเอาเรื่องราวในละครมาเป็นแนวทางในการแก้ไขสังคม และละครแอบเสิร์ด (absurd) ละครที่นำเสนอความจริงของโลกที่สับสน วุ่นวาย ความว่างเปล่าไร้จุดมุ่งหมายของชีวิตซึ่งแนวละครต่อต้านสัจนิยมทั้งสี่ประเภทนี้มีอิทธิพลต่อการละครในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20แต่ทั้งที่จริงยังมีการเคลื่อนไหวแนวละครต่อต้านสัจนิยมอีกหนึ่งแนวคิดที่เรียกว่า “ละครแนวฟิวเจอริสม์” (Futurist Theatre) ที่ปรากฏรูปแบบขึ้นในประเทศอิตาลีในปีค.ศ. 1909

ลัทธิฟิวเจอริสม์ทางศิลปะนั้นมีผู้กล่าวถึงอย่างกว้างขว้างเพราะส่งอิทธิพลอย่างมากต่อความเคลื่อนไหวต่างๆ ในศตวรรษที่ 20ไม่ว่าจะเป็นอาร์ต เดโค (Art Deco) รังสรรค์นิยม(Constructivism) ดาดา (Dada) เซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานทางด้านสถาปัตยกรรม ส่วนการศึกษาแนวคิดฟิวเจอริสม์ในวงการละครได้รับกล่าวถึงว่ามีความคิดมุ่งสงครามและเครื่องจักร นำเสนอละครขนาดสั้นที่ปราศจากเหตุผลและหลักการของแนวคิดได้ส่งอิทธิพลต่อละครแนวหน้า(Avant-garde Theatre) และละครเชิงทดลอง(experimental theater)เพราะความพยายามทดลองแสวงหารูปแบบหรือทางเลือกใหม่ๆทั้งนี้อิทธิพลของแนวคิดยังส่งต่อวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์สมัยใหม่ อย่างงานการแสดง การเต้น ภาพยนตร์และแอนิเมชั่นจึงกล่าวได้ว่าการทำความเข้าใจในแนวคิดและเอกลักษณ์ของงานศิลปะฟิวเจอริสม์ทั้งในด้านศิลปะและการแสดงย่อมเป็นแนวทางหนึ่งในการเปิดกว้างทางความคิดและการสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างหลากหลายทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจรู้ซึ้งถึงคุณค่าของศิลปะที่มีผู้สร้างสรรค์ไว้แล้วเมื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจในแนวคิดดังกล่าว ผู้ศึกษาสามารถนำแนวคิดมาพัฒนาแนวทางการแสดงต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เฉกเช่นในปลายยุคศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 เกิดแนวการแสดง “นีโอ-ฟิวเจอริสม์” (Neo-futurism) และมีการนำแนวคิดของฟิวเจอริสม์มาสร้างสรรค์รูปแบบใหม่จนเกิดการแสดงฟิวเจอริสม์สมัยหลัง (Post-Futurist) ที่โรงละครชิคาโก้ นิวยอร์กและฟรานซิสโก

วัตถุประสงค์

ศึกษาเอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ของฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตี

ประโยชน์ที่ได้รับ

ทราบเอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ของฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิด รูปแบบการแสดงและแนวละครเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

ขอบเขต

ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ โดยการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำราต่าง ๆ (Document Research) การศึกษาเน้นที่ผู้นำความคิดคนสำคัญอย่าง ฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตี (Filippo Tommaso Marinetti หรือ F.T. Marinetti) ซึ่งเป็นศึกษาละครฟิวเจอริสม์จากผู้ก่อตั้งแนวคิดฟิวเจอริสม์ ผู้จัดแสดงงานและผู้เขียนแถลงการณ์ละครเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ (The Synthetic Futurist Theatre: A Manifesto)เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน

จากถ้อยแถลงการณ์สู่การเคลื่อนไหว

ฟิวเจอริสม์ (Futurism)หรือ “ฟูตูริสโม”ตามภาษาอิตาเลียน หรือลัทธิอนาคตนิยมเป็นชื่อเรียกศิลปะลัทธิหนึ่งซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านศิลปะหรือปรากฏการณ์ทางศิลปะที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอิตาลีราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยกวีชาวอิตาลี นามว่า “ฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตี” (Filippo Tommaso Marinettiหรือ F.T. Marinetti) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งและเป็นผู้มีอิทธิพลทางแนวคิดคนสำคัญ

ลัทธิเริ่มต้นขบวนการด้วย “คำแถลงการณ์ฟิวเจอริสม์”(Futurist Manifesto) แถลงการณ์ฉบับแรกตีพิมพ์ครั้งแรกในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1909 ในหนังสือพิมพ์ของเมืองโบโลญญา (La Gazzetta dell’Emilia) ประเทศอิตาลีและตีพิมพ์อีกครั้งในหนังสือพิมพ์รายวัน “เลอ ฟิกาโร” (Le Figaro) ของฝรั่งเศสวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1909 ในถ้อยแถลงมาริเนตตีแสดงถึงความไม่พอใจอย่างรุนแรงเกี่ยวกับความเก่า ความโบราณ ครำคร่าทั้งหมดโดยเฉพาะอย่างยิ่งขนบจารีตทางด้านศิลปะและการเมือง เขาได้เขียนเอาไว้ว่า “ความเร็วคือพระเจ้าของเรา เป็นกฎความงามแนวใหม่... รถจักรยานยนต์ซึ่งส่งเสียงคำรามอันกึกก้องดังราวกับปืนกลนั้น มีความสวยงามยิ่งกว่าในรูปประติมากรรมสลักหินอ่อนที่ชื่ออนุสาวรีย์ชัยชนะแห่งซาโมเธรสเสียอีก”(กำจร สุนพงษ์ศรี.ศิลปะสมัยใหม่.หน้า 248)นอกจากนี้ในคำแถลงการณ์ศิลปินฟิวเจอริสม์แนะนำให้เผาพิพิธภัณฑ์ทิ้ง พร้อมกับคัดค้านความคิดสุนทรียภาพตามแบบฉบับของพวกคลาสสิคโบราณ และความงามควรอยู่ที่ความเร็ว วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมถึงวิชาการต่างๆพวกฟิวเจอริสม์มองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นตัวแทนของชัยชนะทางเทคโนโลยีเหนือธรรมชาติของมวลมนุษยชาติ

ในช่วงปีค.ศ.1909-1914 หลังจากบทความตีพิมพ์ ศิลปินอิตาลีได้เข้าร่วมขบวนการและหันมาสนับสนุนแนวคิดจนเกิดสมาชิกผู้ก่อตั้งลัทธิฟิวเจอริสม์อย่าง อุมแบร์โต บ็อคโชนี (Umberto Boccioni)คาร์โล คาร์รา(Carlo Carrà)ลุยจิ รุสโซโล(Luigi Russolo) จิอาโคโม บอลลา (Giacomo Balla) จิโน เซเวรินี(Gino Severini)อันโตนิโอ แซนท์เอเลีย (Antonio Sant’Elia) ฯลฯ ดังภาพที่ 1 สมาชิกผู้ก่อตั้งลัทธิฟิวเจอริสม์

ศิลปินเหล่านี้ขยายแนวคิดของมาริเนตตีไปสู่งานทัศนศิลป์ จิตรกรรม ศิลปะและการออกแบบในแขนงอื่น ๆ อย่างงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมงานออกแบบอุตสาหกรรม งานเซรามิก กราฟิกดีไซน์

ภาพที่ 1 สมาชิกผู้ก่อตั้งลัทธิฟิวเจอริสม์

ออกแบบตกแต่งภายใน การละคร ภาพยนตร์ ดนตรี แฟชั่นสิ่งทอ วรรณกรรมหรือแม้แต่การทำอาหาร พร้อมกับพัฒนาแนวคิดฟิวเจอริสม์ให้มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนและก้าวหน้ายิ่งขึ้น

บรรดาศิลปินฟิวเจอริสม์ต่างปฏิเสธแรงบันดาลใจจากวัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมในอดีตรังเกียจการลอกเลียนแบบของเก่า เบื่อหน่ายกับความภาคภูมิใจในมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมจึงหันไปสรรเสริญความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และยกย่องความทันสมัยพร้อมกับพัฒนาผลงานให้โดดเด่นด้วยเนื้อหาแปลกแหวกแนวไม่เหมือนใครโดยนำประสบการณ์อันซับซ้อนของปัจเจกในโลกสมัยใหม่มาถ่ายทอดความรู้สึกและสร้างประสบการณ์ด้วยเครื่องมือใหม่ที่ทันสมัย อย่างเช่น ฟิวเจอริสม์ด้านจิตรกรรมพัฒนาเทคนิคที่เรียกว่า “Divisionism” เป็นการแยกและลดทอนแสงสี จนกลายเป็นอาณาเขตของจุดและแถบสีที่รวมตัวกันกลายเป็นภาพเทคนิคการใช้แสงสีที่พุ่งตัดฉวัดเฉวียนแสดงการถ่ายทอดเส้นแปรงอันทรงพลัง(short brushstrokes) และภาพวาดสื่อทิศทางของวัตถุสิ่งของผ่านพื้นที่ว่างหรือภาพที่แสดงความเคลื่อนไหวของคน สัตว์ หรือสิ่งของโดยเฉพาะเครื่องจักร ยานพาหนะที่กำลังพุ่งไปข้างหน้า ด้านงานประติมากรรมและสถาปัตยกรรมก็แสดงลักษณะของพลังแห่งความเคลื่อนไหวเช่นกัน โดยนำเสนอการเคลื่อนไหวของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน (simultaneity) เนื่องจากมีแนวคิดว่าวัตถุต่างๆ ในความเป็นจริงจะไม่ถูกแยกออกจากอีกวัตถุหนึ่งหรือจากสภาวะแวดล้อมของมัน (Plastic dynamic) ยกตัวอย่างเช่น “คน 16 คนรายล้อมคนอยู่ในรถบัสที่กำลังกลิ้งเกลือก และในเวลาเดียวกันมันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มันอาจดูเหมือนไม่เคลื่อนไหวแต่ในขณะเดียวกันมันกำลังเคลื่อนที่ของมันไป รถบัสพุ่งเข้าไปในบ้านต่างๆ ขณะที่บ้านกำลังทลายก็กระจัดกระจายเข้าไปในตัวรถและมันผสมกลมกลืนคลุกเข้ากัน”

ส่วนงานด้านการประพันธ์ทางด้านดนตรี ศิลปินฟิวเจอริสม์นำเสนอเสียงในเชิงทดลองโดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากเครื่องจักรและเสียงรบกวนของสภาพแวดล้อมของโลกยุคใหม่ เพื่อแสดงถึงวิถีความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นการสร้างสรรค์ของศิลปินฟิวเจอริสม์ล้วนมาจากการแสวงหาด้วยการเห็น การได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้รสและโดยในทันทีทันใด (สหัชญาณ) โดยผ่านการพิจารณาสังเกตอย่างพินิจพิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งภายนอกกับอารมณ์ความรู้สึกภายใน ผลงานจึงสร้างมาจากความทรงจำหรือความประทับใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอนาคตและสภาพแวดล้อมซึ่งส่งต่ออารมณ์ ณ ขณะนั้น (Emotion ambience)จากการแถลงการณ์และผลงานอันโดดเด่นได้สร้างรูปแบบศิลปะที่ไม่หยุดนิ่งทำให้ขบวนการฟิวเจอริสม์แพร่หลายอย่างกว้างขวางและประสบความสำเร็จในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ทั้งในอิตาลี รัสเซียและอังกฤษ

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 20 แนวคิดฟิวเจอริสม์มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง เนื่องด้วยศิลปินกลุ่มนี้มีความชื่นชมในความรุนแรงและเต็มไปด้วยความรักชาติ บรรดาฟิวเจอริสม์อิตาลีจำนวนมากได้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวและให้การสนับสนุนลัทธิฟาสซิสต์ด้วยความหวังที่ว่ามันจะพัฒนาอิตาลีไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ตามอุดมคติของลัทธิ และในปีค.ศ.1915 เมื่ออิตาลีก้าวเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 นักฟิวเจอริสม์หลายคนได้สมัครเข้าเป็นทหารและได้เสียชีวิตลงในปีค.ศ.1916ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นสัญญาณสิ้นสุด

ของแนวคิดนี้

หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 มาริเนตตีก่อตั้งพรรคการเมืองฟิวเจอริสม์(Partito Politico Futurista) ในปีค.ศ. 1918 พรรคถูกหลอมรวมเข้ากับลัทธิฟาสซิสต์ของเบนิโต มุสโสลินี ทำให้ในปีถัดมามาริเนตตีกลายเป็นหนึ่งในสมาชิกคนแรกๆ ของพรรคฟาสซิสต์แห่งชาติ (National Fascist Party) ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้ลัทธิฟิวเจอริสม์กลายเป็นศิลปะประจำรัฐฟาสซิสม์อิตาลีอย่างเป็นทางการ เขาผันตัวเป็นนักวิชาการและเข้าไปใกล้ศูนย์กลางของอำนาจเพื่อให้แนวคิดนี้เป็นที่ชื่นชอบ เป็นความพยายามฟื้นฟูฟิวเจอริสม์ให้เข้าสู่ “ฟิวเจอริสม์ระยะที่สอง”(Second Futurism)แต่ก็ต้องประสบกับความล้มเหลวเพราะมุสโสลินีไม่ได้ใส่ใจงานศิลปะใดเป็นพิเศษ แต่เลือกความอุปถัมภ์กลุ่มการเคลื่อนไหวศิลปะแนวต่างๆ จำนวนมากเพื่อซื้อความนิยมต่อเหล่าศิลปินทั้งหลายให้จงรักภักดีต่อระบอบของตน ภายหลังมาริเนตตีจึงต่อต้านลัทธิฟาสซิสม์ เขาเข้าร่วมกับฝ่ายต่อต้านพรรคฟาสซิสต์ พร้อมกับลาออกจากสภาพรรคฟาสซิสม์ในปีค.ศ. 1920 และถอนตัวออกจากการเมืองเป็นเวลาสามปี

ผลพ่วงจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้แนวคิดฟิวเจอริสม์อิตาเลียนได้ก้าวมาสู่การอวสาน เมื่อกลุ่มฟิวเจอริสม์ฟลอเรนซ์การถอนตัวออกจากขบวนการ ส่วนกลุ่มฟิวเจอริสม์ในปารีสได้หันไปสู่ลัทธิคิวบิสม์ ขบวนการจึงเริ่มคลายความสำคัญและสิ้นสุดลงในทศวรรษที่ 1930 เมื่อพรรคฟาสซิสต์ฝ่ายขวาจัดที่รับเอาแนวคิดของศิลปะอันเสื่อมทราม (Degenerate Art) มาจากพรรคนาซีเยอรมันและกล่าวประณามลัทธิฟิวเจอริสม์อย่างรุนแรง นับจากปี ค.ศ. 1944 เป็นต้นมา ความนิยมลัทธิฟิวเจอริสม์ในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะได้จางไปพร้อมกับการล่วงลับของผู้นำลัทธิอย่างมาริเนตตี แต่อย่างไรก็ตามอุดมคติของลัทธิฟิวเจอริสม์ได้รับการยกย่องว่าเป็นส่วนสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมตะวันตกสมัยใหม่ และส่งอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวทางด้านศิลปะในศตวรรษที่ 20 ไม่ว่าจะเป็นอาร์ต เดโค (Art Deco) รังสรรค์นิยม (Constructivism) ดาดา (Dada) เซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานทางด้านสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์สมัยใหม่อย่างหลากหลาย เช่น ส่งอิทธิพลต่อภาพยนตร์ผลงานของริดลีย์ สก็อตต์ (Ridley Scott) ในการนำเสนอศิลปะแนว“Aeropainting” ที่แสดงถึงมุมมองความเร็วและโลกของเทคโนโลยี ผลงานสถาปัตยกรรมแบบฟิวเจอริสม์ของอันโตนิโอ แซนท์เอเลีย (Antonio Sant’Elia)ที่ได้รับการกล่าวถึงในภาพยนตร์เรื่องเบลด รันเนอร์(Blade Runner)ภาพยนตร์แนววิทยาศาสตร์อเมริกันในปี ค.ศ.1982ผลงานแนวไซเบอร์พังค์ (Cyberpunk) ที่นำเสนอประเด็นปรัชญา “Transhumanism”ของมาริเนตตีที่เกี่ยวกับความคิดการเปลี่ยนแปลงสภาพมนุษย์โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงร่างกายด้วยโลหะปรากฏในวัฒนธรรมการ์ตูนและอนิเมชั่นของญี่ปุ่นของศิลปินชินยะ ทสึคาโมโตะ (Shinya Tsukamoto) และรูปแบบดนตรีและเสียงเชิงทดลองที่ของนักประพันธ์ดนตรีในศตวรรษที่ 20 หลายต่อหลายคน อาทิสตราวินสกี (Stravinsky) อาเธอร์ ฮอนเนกเกอร์ (Arthur Honegger) สต็อกเฮาเซน (Stockhausen) หรือแม้แต่จอห์น เคจ (John Cage)ดังนั้นกล่าวได้ว่าการศึกษาแนวคิดและเอกลักษณ์ของงานศิลปะฟิวเจอริสม์ทั้งในด้านของศิลปะและการแสดงย่อมเป็นแนวทางหนึ่งในการเปิดกว้างทางความคิดและการสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างหลากหลาย

แนวคิดฟิวเจอริสม์ในวงการละคร

แนวคิดฟิวเจอริสม์ในการละครปฏิเสธบรรทัดฐานแนวคิดละครดั้งเดิมไม่ให้ความสนใจกับหนังสือตำรารวมถึงบทวิจารณ์ แต่กลับให้ความสนใจในการสร้างแรงบันดาลใจแก่จิตวิญญาณของผู้ชมชาวอิตาลี นักการละครฟิวเจอริสม์เชื่อว่าโรงละครในอิตาลีช่วงเวลานั้นเต็มไปด้วยละครประวัติศาสตร์ (The His-

torical theatre) ซึ่งน่าเบื่อหน่าย ซ้ำซาก เต็มไปด้วยความซึมเศร้าและชวนง่วงนอน คล้ายกับว่าโรงละครเหล่านี้ถูกทอดทิ้งพวกเขาประณามว่าละครเหล่านี้ล้วนแต่ยืดยาว (Prolix) เน้นการวิเคราะห์ (Analytic) เสนอจิตวิทยาเชิงอวดรู้ (Pedantically Psychological) เน้นการอธิบาย (Explanatory) จืดชืด (Diluted) ประดิดประดอยจนเกินควร (Finicking) ไม่มีการเคลื่อนไหว (Static) และเต็มไปด้วยข้อห้ามราวกับว่าละครเป็นห้องขังที่อึดอัดเสมือนโบสถ์เก่าแก่ที่ทำให้ความรู้สึกเหมือนตะไคร่จับหรือบ้านที่ถูกทิ้งร้าง

มาริเนตตีและผู้ร่วมขบวนการจึงมีความต้องการสร้างสรรค์แนวละครขึ้นมาใหม่ที่เป็นอิสระต่อเทคนิคการแสดงแบบเดิม เขาต้องการเปลี่ยนภาพผู้ชมที่มองดูสิ่งที่น่าตื่นตะลึง แต่ต้องกลั้กลืนความปวดร้าวความรู้สึกความสงสาร หรือขมวดเกร็งท้องเอาไว้จนกว่าจะมีสัญญาณให้ปรบมือหรือจนกว่าจะจบการแสดงคนดูหรือผู้ชมถึงจะเป็นอิสระโดยมองว่าการแสดงแบบดั้งเดิมเช่นนั้นเต็มไปด้วยความปวดร้าวและต้องอาศัยความอดทนดังนั้นละครฟิวเจอริสม์อิตาลีจึงพยายามแทนที่สิ่งเหล่านั้นด้วย“การสังเคราะห์”ความจริง โดยใช้คำพูดที่น้อยลงเน้นการเคลื่อนไหว (dynamism) ด้วยการแสดงท่าทาง และสร้างความประหลาดใจ (amazement) ด้วยภาพของการทำลาย พร้อมกับเสนอภาพการแสดงที่หลากหลายมีการปรับเปลี่ยนสถานที่จากจตุรัสกลางเมือง จากวิวทิวทัศน์ไปสู่ท้องถนนและนำสู่ห้องยาวและแคบเพื่อเชื่อมโยงการรับรู้ของผู้ชมเข้ากับโลกอนาคต อย่างเครื่องจักรยนต์และกลไกเพราะเชื่อมั่นว่าการแสดงในลักษณะดังกล่าวนี้โรงละครจึงจะสามารถเอาชนะภาพยนตร์ได้

ในเวลาไล่เลี่ยกันแถลงการณ์ของมาริเนตตี (Manifesto of Futurism) ส่งอิทธิพลต่อการละครฟิวเจอริสม์ของรัสเซียทั้งทางกวีนิพนธ์และงานศิลปะ ณ โรงละครโอเปร่าฟิวเจอริสม์ในรัสเซียวลาดีมีร์ มายาคอฟสกี(Vladimir Mayakovsky) เป็นผู้นำคนสำคัญที่นำแนวคิดละครแนวฟิวเจอริสม์ให้โดดเด่นขึ้นด้วยการแสดงที่มีชื่อว่า “Victory Over the sun” เขาเข้าร่วมกับศิลปินจำนวนหนึ่งร่วมกันสร้างละครฟิวเจอริสม์ที่แสดงถึงความหลงใหลพลวัตของความเคลื่อนไหว ความเร็วความร้อนแรงของชีวิตสมัยใหม่และวิถีชีวิตในเมืองของโลกที่ไม่เคยพักผ่อน โดยเปิดการแสดงครั้งแรกในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 1913ณ “The Luna Park theatre” เมืองเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก โดยแนวทางละครฟิวเจอริสม์รัสเซียได้สร้างความโดดเด่นด้วยภาพการแสดงที่แปลกใหม่ โดยเฉพาะด้านฉาก ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากศิลปินชั้นแนวหน้าอย่างคาสิมีร์ มัลเลวิช (Kasimir Malevich) นักออกแบบเวทีโดยผสมผสานศิลปะแบบคิวบิสต์เข้ากับอิตาเลียนฟิวเจอริสม์ ที่เรียกว่า “Cubo-Futurism” และเขายังได้ริเริ่มการออกแบบเครื่องแต่งกายซึ่งแสดงถึงความไม่สมจริง (anti-realist designs) นำเสนอมุมมองความรุนแรงและรูปทรงสมัยใหม่ ดังตัวอย่าง ภาพที่ 2 การแสดง เรื่อง “Victory Over the sun” ของคาสิมีร์ มัลเลวิช ในการแสดงฟิวเจอริสม์ของรัสเซียซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพการออกแบบเวทีและออกแบบเครื่องแต่งกายที่นำแนวคิดฟิวเจอริสม์มาสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งได้พัฒนาไปสู่งานศิลปะแบบซุพรีมาติสม์ (Supermatism) และแนวคอนสตรัคติวิสม์ (ลัทธิ

ภาพที่ 2 การแสดงเรื่อง “Victory Over the sun”การแสดงฟิวเจอริสม์ของรัสเซีย

เค้าโครง) ในลำดับต่อมา

ผลงานละครฟิวเจอริสม์แสดงถึงความต้องการปลดปล่อยละครจากบรรทัดฐานแนวคิดในอดีต จึงปฏิวัติการละครและนำการแสดงเข้าสู่ละครแนวทดลอง (Experimental theatre) หรือการเคลื่อนไหวละครแนวใหม่ (Avant-garde Movement) ดังนั้นแนวละครฟิวเจอริสม์ที่มีจุดเริ่มต้นจากงานด้านวรรณกรรมด้วยถ้อยแถลงการณ์ของมาริเนตตีได้ก้าวเข้าสู่การละครหรืองานการแสดงในอิตาลีชื่อ “The Futurist Synthetic Theatre”หรือ “โรงละครสังเคราะห์แห่งฟิวเจอริสม์” ได้สร้างปรากฏการณ์ทางศิลปะที่ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดและการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงที่มีความน่าสนใจและจุดประกายการแสดงสมัยใหม่ให้เกิดขึ้น

เอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์

ในปี ค.ศ.1915 บทความของมาริเนตตีร่วมกับเอมิลิโอ เซตติเมลลี (Emilio Settimelli) และบรูโน่คอร์รา (Bruno Corra)ทั้งสามได้เขียนเรียงความกล่าวถึงละครเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ (The Futurist Synthetic Theatre) ซึ่งเนื้อหาสะท้อนถึงความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของยุคสมัยและเทคโนโลยี คัดค้านละครที่ทำตามขนบธรรมเนียมและค่านิยมในอดีตมากเกินไป (The historical “passeist” theatre) โดยพวกเขาเสนอแนะว่าการละครและการฝึกฝนการแสดงควรเป็นไปตามศิลปะรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและยุคสมัยอย่างการปฏิวัติอุตสาหกรรม (The industrial revolution) จึงเห็นควรให้ความสำคัญกับเครื่องจักร เครื่องยนต์กลไก รถยนต์และเครื่องบินซึ่งสิ่งนี้เป็นสุนทรียภาพใหม่ ดังนั้นแล้วโรงละครแห่งอนาคตจะสังเคราะห์ความจริง(synthetic) ของชีวิตยุคใหม่

จากการรวบรวมและศึกษาเอกสาร ตำราต่างๆผู้เขียนได้สรุปประเด็นเอกลักษณ์ของการสร้างสรรค์ละครเวทีตามแนวศิลปะฟิวเจอริสม์ดังนี้

การตัดขาดจากอดีตอย่างสิ้นเชิง

การเคลื่อนไหวของละครสังเคราะห์แนวศิลปะฟิวเจอริสม์อิตาลี ปฏิเสธรูปแบบและทำลายเทคนิคการละครที่มาจากละครกรีกรังเกียจการเลียนแบบประวัติศาสตร์ พร้อมคัดค้านการเลียนแบบประสบการณ์ในอดีตจึงปฏิเสธแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมและการนำเสนอความสมจริงราวภาพถ่ายสำเนาของชีวิตประจำวัน

มาริเนตตีจึงปฏิเสธการเขียนบทละครดั้งเดิม เขามองว่าบทละครหลายร้อยหน้าที่แสดงถึงลักษณะนิสัยและสัญชาตญาณของตัวละครผ่านเหตุการณ์ต่างๆ นั้นทำให้ผู้เขียนได้จำกัดตัวเองด้วยการร่างแบบตัวตนสู่ลักษณะนิสัยของตัวละคร (The author limits himself to sketching out a few of the character’s traits.) ซึ่งเป็นความต้องการหลอกให้คิดว่าตัวละครมีอยู่จริง ดังนั้นการแสดงจึงเต็มไปด้วยการกระทำที่น่าอึดอัดใจ มีแต่ขยายการกระทำที่สร้างความยืดเยื้อ รูปแบบเหมือนกัน (uniform) และคาดเดาได้ (predictable) โดยเฉพาะการนำเสนอตัวละครที่สุดท้ายแล้วตัวร้ายจะต้องพบความสูญเสียและตัวละครดีจะได้รับชัยชนะ (The bad guy lose and the good guy win) บทการแสดงของมาริเนตตีจึงไม่แสดงความพยายามอธิบายทุกอย่างที่ปรากฏบนเวทีด้วยเหตุและผล เขากล่าวว่า “It’s stupid to want to explain with logical minuteness everything taking place on the stage, when even in life one never grasps an event entirely”.เพราะความเป็นจริงคือสิ่งที่ล้อมรอบตัวเราหรือถล่มใส่เรา ความ

จริงนั้นจึงมีความวุ่นวาย ผสมปนเป และสับสน ฯลฯ ยกตัวอย่าง กรณีการถกเถียงกันระหว่างคนสองคนในรถรางของสถานีรถไฟ สิ่งที่จะเกิดขึ้นจะเพียงชั่วขณะ ทั้งท่าทาง ถ้อยคำ เสียง และแสงที่ไม่จำเป็นต้องสมบูรณ์แบบ

มาริเนตตีคัดค้านทฤษฎีทางการละคร ปฏิเสธการสร้างสรรค์โครงเรื่องตามแบบฉบับกฎของไตรเอกภาพ “Three Unities” ของอริสโตเติลที่นำเสนอโครงเรื่องเดียวเหตุการณ์เดียว สถานที่เดียว เวลาในละครภายในวันเดียว (unity of time , place and action)และการแสดงช่วงไคลแมกซ์จะถูกเลื่อนออกไป (Postponed Climaxes) โดยมาริเนตตีใช้การแสดงความสัมพันธ์ของการเคลื่อนไหวแทน โดยยึดแนวคิดความเป็นจริงของวัตถุหนึ่งจะไม่แยกออกจากสภาวะแวดล้อมของมัน (Plastic Dynamic)ภาพการแสดงจึงปรากฏเป็นส่วนผสมระหว่างสิ่งแวดล้อมและวัตถุ (environment + object) ภาพการกระทำแบบคู่ขนาน (Parallel Action) หรือใช้การแสดงประกอบโคลงสั้นๆ (lyrical) ที่ชิ้นส่วนของเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันจะเชื่อมโยงถึงกัน (Fragments of Interconnected events) อย่างเช่นการแสดงฉากแรกเรื่อง “La Figlia di Jorio D’Annunzio” จะไม่มีการ กระโดดข้ามเวลาหรือสถานที่ แต่ในโรงละครสังเคราะห์จะนำเสนอภาพทั้งหมดพร้อมกัน (Action simultaneously หรือ Simultaneity)การแสดงเน้นการเล่าด้วยภาพ (play as-image) เมื่อมีเรื่องราวสองเหตุการณ์ การแสดงจะนำเสนอสองบรรยากาศสองเหตุการณ์จะเกิดขึ้นพร้อมกัน

ทั้งนี้ การแสดงเรื่องแรกของมาริเนตตี “Re Baldoria” (Le Roi Bombance) ที่จัดแสดงในเดือนเมษายนปีค.ศ. 1909 ละครเรื่องนี้มาริเนตตีทำลายแนวคิดดั้งเดิม (destroying the traditional concept) โดยใช้สถานที่ผสมผสานฉากภายในและภายนอกและฉากที่เกิดขึ้นพร้อมกันบนเวที อุปกรณ์ประกอบฉากมาจากช่วงเวลาและสถานที่แตกต่างกัน (ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) ลดการใช้ฉากให้เหลือน้อยที่สุด บนเวทีจะมีเครื่องประกอบฉากไม่กี่ชิ้น ซึ่งเป็นการต่อต้านความสมจริง (anti-realist) ตามแบบแนวละครดั้งเดิม หรือจัดการแสดงโดยนำผู้ชมจากท้องถนนไปสู่สถานที่จัดงานในห้องที่เหมือนกับห้องประชุม ในบางครั้งมีการใช้การแสดงสลับฉาก ผสมรูปแบบการแสดงหลากหลาย (the vaudeville)ตามแต่เจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์งานจึงถือเป็นการปฏิเสธรูปแบบและคัดค้านกับโรงละครดั้งเดิมทั้งหมด (Anti-Theatrical)

ความเป็นอิสระของถ้อยคำ

บรรดาฟิวเจอร์ริสม์เรียกสไตล์บทกวีพวกเขาว่า “parole in liberta” (word autonomyหรือ Words-in-Freedom) หมายความถึง ความเป็นอิสระของถ้อยคำ (free words) เขาปฏิเสธการจัดวางท่วงทำนอง รวมถึงการเป็นอิสระจากเครื่องหมายวรรคตอน วากยสัมพันธ์ และจังหวะ (Free Verse)ดังนั้น “คำ” จึงกลายเป็นความสำคัญหลัก เพราะการแสดงจะเน้นความเป็นอิสระ ซึ่งรวมถึงการพูดคำที่หยาบคายหรือรุนแรง คำที่ไม่พูดในที่สาธารณะจะถูกนำมาพูดบนเวที ไปจนถึงความต้องการสร้างสรรค์ภาษาใหม่ ๆ

การละครประเภทนี้จะประกอบด้วยบทพูดเพียงเล็กน้อยสั้นกระชับคำพูดไม่กี่คำ จังหวะการพูดไม่ปะติดต่อ ไม่ต่อเนื่อง ขาดวิ่น (fragmentary)โดยใช้ท่าทางประกอบยกตัวอย่าง การแสดง “Le basi” (The feet) ตัวละครลูกจ้างเจ็ดคนปรากฏพร้อมกันบนเวที คนดูจะได้ยินเสียงการสนทนาของคนทั้งเจ็ดคนที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน หรือการแสดงเรื่อง “Parallelepiped”ของเปาโลบัซซี่ (Paolo Buzzi)

กล่าวถึงตัวละครหญิงลึกลับ (Lady) พูดคุยกับนักกวี (Poet) ในห้องว่างที่มีเพียงที่นอนทรงลูกบาศก์ตั้งวางยกตัวอย่างบทสนทนา

หญิงสาว	คุณพูดถูก มันเป็นสิ่งที่แปลกมาก...และฟูกนี้
นักกวี	อร่อยนุ่ม ...
หญิงสาว	ขนสัตว์? มอส?
นักกวี	ผม. ผมของผู้หญิง ผมของผู้หญิงทุกคน
หญิงสาว	เธอไม่ควรพูดอย่างนั้น! คุณเคยดึงมันได้ดี ไก่ตัวน้อยๆ ของคุณ!
นักกวี	(โอบกอดเอวหญิงสาวในทันทีทันใด) ฉันรอวันเพื่อดึงนกอินทรี
หญิงสาว	(ท่าทางยิ่งใหญ่) หยุดอยู่ตรงนั้น ฉันเป็นคนเดียวที่จะดึงคุณ! (เดินไปปิดประตู)
	ตอนนี้คุณต้องทำทุกอย่างที่ฉันต้องการ! (นำไปทางด้านขวาหน้าเวทีหยิบหมวก เสื้อคลุมกางเกงและรองเท้า)
นักกวี	คำสั่ง!
หญิงสาว	(ด้วยท่าทางมีพลังสะกดจิตเหนือผู้ชาย) ยกมัน!

(นักกวีวางเชิงตะกอนลงนอนกับพื้น)

ตัดทอนจากบทการแสดงเรื่อง “Parallelepiped” โดยเปาโล บัซซี่ (Paolo Buzzi)

จากนั้นในการแสดงนี้ หญิงสาวให้ชายหนุ่มนอนลงในเชิงตะกอนที่มีฟูกวางอยู่ เธอบอกให้เขาตายและจะไม่ได้ยินอะไรอีก เมื่อชายหนุ่มทำตาม เขาถามว่าเธอจะตายด้วยไหมเธอตอบว่าแล้วเธอจะเห็นเอง จากนั้นหล่อนปิดเปลือกตา ลั่นกุญแจและเดินจากไป การแสดงเพียงสามหน้ากระดาษที่แสดงออกถึงบทสนทนาที่ไม่ปะติดปะต่อ แทรกถ้อยคำใหม่ ประกอบด้วยท่าทางแปลกประหลาด มุ่งเน้นไปที่ความขบขัน ไร้สาระ หรือในบางครั้งการแสดงจะแทรกด้วยเสียง เพลง บทกวี หรือถ้อยคำแถลงการณ์ขึ้นมาอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ

เรื่องราวกระชับ ระเบิดความยืดเยื้อ ด้วยการบีบอัดสถานการณ์และท่าทางการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว (Sintesi)

นำเสนอพลังแห่งความเคลื่อนไหวรวดเร็วสั้นกระฉับ(very brief) เป็นการแสดงเน้นที่การกระทำและจัดแสดงในช่วงเวลาสั้นๆ นำเสนอเท่าที่จำเป็นที่เรียกว่า “atti– attimi” ความยาวของการแสดงทั้งหมดจะอยู่ระหว่าง 30-45 นาที (short performances) ไม่นิยมการแสดงด้วยบทละครที่ยาวเกิน 7-8 หน้า

ละครนำเสนอด้วยการแสดง/การกระทำในวันเดียวหรือเหตุการณ์เดียว (singular action)โดยบทการแสดงจะสร้างสรรค์ขึ้นสามหรือสี่ฉากอาจจะเกิดขึ้นภายในวันเดียว (make one act a day)จัดการแสดงให้เห็นความเป็นชั่วโมง นาที วินาที (hours, minutes, seconds) ไม่ใช่เรื่องราวที่นานเป็นเดือนปี หรือนานหลายศตวรรษ (months, years, centuries) เมื่อเริ่มฉากแรกจะใช้เวลาไม่ถึงนาทีแล้วนำผู้ชม

สู่ความตื้นเต้นเร้าใจหรือความตลกขบขันในฉากที่สอง และเตรียมเข้าสู่ฉากสามในเวลาต่อมาโดยเน้นการทำลายล้างลักษณะดังกล่าวเรียกว่า“การระเบิดความยืดเยื้อ” (Detonation)เป็นการสังเคราะห์เหตุการณ์ออกมาเป็นการแสดงที่สั้นมาก เหมือนเป็นการบีบอัดเรื่องราว-สถานการณ์ เวลาและสถานที่ที่เบนเข้าหากัน หรือนำเสนอเนื้อหาสั้นๆ ประกอบท่าทางและคำพูดที่น้อยที่สุด ยกตัวอย่าง หากจัดการแสดงตามแบบฉบับเรื่อง โอเทลโล (Othello)นาฏกรรมอังกฤษซึ่งประพันธ์โดยวิลเลียม เชกสเปียร์ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับแม่ทัพโอเทลโล ซึ่งถูกลูกน้องเป่าหูให้เชื่อว่าภรรยามีความสัมพันธ์ลับทำให้โอเทลโลอิจฉาจนกระทั่งฆ่าภรรยาตัวเองตายถึงแม้จะมีสถานการณ์มากมายนับไม่ถ้วน (innumerable situations) แต่มาริเนตตีจะย่อให้เป็นละครสั้น (playlets : a short play drama) ที่มีความยาวไม่กี่นาที ใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนอแนวคิดแทนโดยนำเสนอเพียง “อิจฉา” “ผ้าเช็ดหน้า” “การผิดประเวณี” “การรัดคอ”จึงทำให้เหมือนการแสดงภาพยนตร์ (Movie Theatre) ในเวลานั้น

หนังสือ Italian Futurist Theatre, 1909-1944 ของ Gunter Berghaus กล่าวว่าถึงการแสดงละครเชิงสังเคราะห์ว่า มาริเนตตีได้ตีพิมพ์แถลงการณ์การแสดงฟิวเจอริสม์ (Futurist acting style) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1916 และเรียกการแสดงฟิวเจอริสม์ของตนเป็น”dynamic and synoptic declamation” คือ การแสดงที่เน้นการเคลื่อนไหวและการสรุปย่อการแสดงจึงมีลักษณะสั้น กระชับ แต่อย่างไรก็ตามการเขียนบทละครต้องใส่ใจในรายละเอียดของโครงเรื่อง เพราะท้ายที่สุดแล้วผู้ชมควรจะเข้าใจการกระทำที่เกิดขึ้นบนเวที และสามารถรับรู้การแสดงของตัวละครเอกได้ว่ากำลังจะจบลงและจบลงอย่างไร

นอกจากนี้ การแสดงจะถูกส่งเสริมด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายที่เขาเรียกว่า “fiscofollia”คือเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายที่บ้าคลั่ง (body-madness) ตัวละครหลักถูกเปรียบเป็นกระสุนปืนเพราะเมื่อดำเนินเรื่องอย่างฉับไวการแสดงและการกระทำจึงเปรียบเสมือนฟ้าผ่าฟ้าแล่บในหนังสือ Railway Travel in Modern Theatre: Transforming the Space and Time of the Stage เขียนโดยไคล์ จิลเล็ตต์ ได้กล่าวถึงการแสดงเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วของนักแสดงไว้ว่า “cumulus of events unfolded at great speed, of stage characters pushed from right to left in two minutes.” (อ้างถึงหน้า 50) นักแสดงถูกกำกับให้ด้วยการรับรู้การกระทำ เน้นการแสดงสด (improvisation)การแสดงจึงไม่ได้มาจากการวิเคราะห์ตัวละครในเชิงจิตวิทยาแต่ใช้การสำรวจ สังเคราะห์รูปและแปลงร่าง (transformations) สู่การเคลื่อนไหวที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเครื่องยนต์ (the actions of machines)ที่ผ่านไปมาอย่างรวดเร็วพร้อมกับการนำเทคโนโลยีมาประกอบการแสดงเพื่อแสดงการเคลื่อนไหว“...the futurist were exploring through performance the increasing interpenetrations brought about by mechanization and speed”(อ้างถึงหน้า 50)

รูปแบบการแสดงที่หลากหลาย สร้างความเป็นไปได้บนเวทีการแสดง

มาริเนตตีสนับสนุนว่าโรงละครควรนำเสนอความเป็นไปได้มากมายที่จะเกิดขึ้นบนเวที (The Variety Theatre) เพื่อสร้างความประหลาดใจและตื่นตาตื่นใจ มาริเนตตีมีความคิดทำลายล้างพื้นที่และเวลาและผสมผสานการแสดงบันเทิงยามค่ำคืนไว้ด้วยกันทั้งหมดเรียกว่า “Serates” (Futurist serata) ในรูปแบบต่างๆ ตามแถลงการณ์ “The variety Theatre Manifesto” กล่าวถึงความหลากหลายบนเวทีว่าเป็นการหลอมรวมองค์ประกอบการแสดงทั้งหมด จึงมีทั้งกวีนิพนธ์ (poetry) การอ่านแถลงการณ์ (readings of manifestoes) ที่กล่าวถึงแนวคิดทางการเมืองหรือแนวคิดฟิวเจอริสม์การแสดงงานศิลปะ (art

displays) การแสดงภาพยนตร์ การแสดงผาดโผน (acrobatics) การแสดงดนตรี การเต้นรำ การแสดงตลกแนวต่างๆ(clowning, comedy, slapstick)ละครสัตว์การแสดงคอมเมอเดีย เดลลาร์เต้(Commedia dell'Arte) และงานแสดงล้อเลียนของศิลปินและนักแสดง

ซึ่งการผสมผสานการแสดงดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญของการแสดงในรูปแบบฟิวเจอริสม์ ดังภาพที่ 3 ภาพการแสดงของมาริเนตตีจากภาพวาดการ์ตูนของอุมแบร์โต บ็อคโชนีปรากฏภาพวาดงานศิลปะที่แขวนอยู่รอบๆ การเคลื่อนไหวร่างกายแบบหุ่นยนต์ เครื่องประกอบการแสดงเป็นโลหะหรือเครื่องทองเหลือง การแสดงดนตรี และพื้นที่ของนักดนตรี (the orchestra seat) ทับซ้อนเข้าไปสู่พื้นที่ของผู้ชม และภาพการโห่ร้องของผู้ชม สิ่งเหล่านี้ได้ผสมผสานเกิดเป็นรูปแบบงานการแสดงฟิวเจอริสม์อันโดดเด่น โดยความหลากหลายของการแสดงในโรงละครสังเคราะห์ มีส่วนประกอบสำคัญ อันได้แก่

ภาพที่ 3 การแสดงของมาริเนตตี
จากภาพวาดการ์ตูนของอุมแบร์โต บ็อคโชนี

• ตัวละครที่แปลกประหลาด ตัวละครประเภทที่ไร้จุดหมาย (pointless types) หรือแสดงท่าทีที่หยาบคาย (Negative act) เช่น ชายคนหนึ่งเข้าสู่เวทีด้วยท่าทางยุ่ง หมกมุ่น โกรธเกี้ยว เมื่อเขาถอดเสื้อคลุมและสังเกตเห็นผู้ชม ก็ตะโกนออกมาว่า "ฉันไม่มีอะไรจะบอกคุณ ... เอาม่านลง!" หรือตัวละครที่ถือเสื้อโค้ท (Coat Holders) บริกรเปิดประตู (Open-door) ตัวละครแสดงท่าทางประหลาด (Bizarre) ตัวละครที่มีท่าทางคล้ายหุ่นยนต์หรือมนุษย์ที่ถูกเปลี่ยนแปลงสภาพ ถูกปรับปรุงร่างกายหรือส่วนใดส่วนหนึ่งด้วยโลหะ (Transhumanism) อย่างบทละครเรื่อง "La donna e mobile"(Poupées Électriques) บทละครโด่งดังของมาริเนตตีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องจักรหุ่นยนต์ฮิวแมนนอยด์ (Humanoid robot) ที่มีความรู้สึกและทำตัวเหมือนมนุษย์

• การแสดงท่าทางที่ได้รับอิทธิพลจากเครื่องจักรกลการเคลื่อนไหวท่าทางของนักแสดงจะมีการแสดงออกเหมือนเครื่องจักร หุ่นยนต์ (machine action/electric dolls/ robots) และเครื่องจักรสงคราม อันได้แก่ กระสุน ปืนกล เครื่องบิน รถไฟ นักแสดงจะเต้นหรือเคลื่อนไหวท่าทางอย่างรวดเร็ว(quick motion) พร้อมกับเสียงดังสนั่นของวงดนตรีที่นำเสนอเสียงของเครื่องจักรกลบางการแสดงนักแสดงจะแสดงท่าทางตามรูปทรงเลขาคณิตอย่างทรงลูกบาศก์ รูปทรงกรวยรูปทรงเกลียว และรูปทรงไข่ และทำท่าทางเสมือนว่าล่องลอยอยู่ในอากาศ

• การใช้เสียงของยุคสมัยใหม่โรงละครสังเคราะห์แทนที่เสียงดนตรีคลาสสิคด้วยดนตรีที่เลียนเสียงเครื่องจักรและสงครามเป็นการสร้างเสียงให้เกิดความรู้สึกถึงความไม่ต่อเนื่อง ความสับสน และสภาพสังคมของโลกยุคใหม่เช่น เสียงของหัวรถจักรไอน้ำ เสียงรถราง เสียงรถยนต์ เสียงเครื่องจักรทำงาน เสียงร้องตะโกนของฝูงชน เสียงรบกวนได้กลายเป็นภาษาใหม่ของละครเรียกว่า "Noise Music" มาประกอบการแสดงและสร้างเครื่องดนตรีที่เรียกว่า "Intonarumori" ทั้งยังโดดเด่นด้วยการนำเสนอเสียงจากหลายทิศทางและแหล่งกำเนิด (Sources) เช่น ใช้เสียงที่ผสมกันระหว่างกลองกับเสียงทุบของค้อน

• การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสิ่งประดิษฐ์ทางไฟฟ้ามาใช้ในการแสดง อย่างเช่น งาน

ภาพถ่าย นำเสนอระบบแสงและระบบไฟฟ้า อย่างการฉายภาพสไลด์การสร้างภาพแวดล้อมด้วยแสง (luminous scenography) เทคนิคการถ่ายภาพที่แสดงออกถึงการเคลื่อนไหวที่โดดเด่นที่เรียกว่า “futurist photodynamism”การใช้แสงไฟหน้าเวที (footlight) และโปรเจคเตอร์

ภาพที่ 4 การแสดง “Le basi” (The feet)

• ฉากและเครื่องประกอบฉากน้อยชิ้นและเคลื่อนไหวได้นิยมจัดฉากด้วยภาพวาดแนวฟิวเจอริสม์เพื่อแสดงแนวคิดกลุ่ม ฉากที่เคลื่อนไหวได้ด้วยเครื่องยนต์กลไก (mechanical puppet) ของตกแต่งที่เคลื่อนไหวได้ (moving decor) หรือแม้แต่การนำเสนอฉากจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งโดยไม่บ่งบอกว่าเป็นสถานที่ใด ฉากจะประกอบด้วยสีสัน เครื่องบินคาน บานหน้าต่างและแสง-เงาโดยจัดแสงจะแสดงเห็นแหล่งกำเนิดแสงการสร้างเวลาและสถานที่ที่หลากหลายและเหลื่อมเข้าหากัน ดังที่มาริเนตตีกล่าวว่า “WE ACHIEVE AN ABSOLUTE DYNAMISM THROUGH THE INTERPENETRATION OF DIFFERENT ATMOSPHERES AND TIMES.”(ไคล์ จิลเล็ตต์. หน้า 51) ยกตัวอย่างภาพการแสดงฟิวเจอริสม์ของมาริเนตตีภาพที่ 4 การแสดง “Le basi” (The feet) ซึ่งม่านดำจะเปิดขึ้นให้เห็นช่วงล่างนักแสดง คนดูมองเห็นกระทำนักแสดงเพียงขาและเท้าเท่านั้นฉากประกอบด้วยเก้าอี้สองตัว โซฟา และจักรเย็บผ้า ซึ่งจัดการแสดงในปีค.ศ.1915 และการแสดงละครใบ้ และเรื่อง “Cocktail”ฉากนำเสนอบันได คาน เสา จอภาพที่ดึงองค์ประกอบจากยุคอุตสาหกรรมมาปรับใช้ที่จัดแสดง ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1927 และนอกจากนี้ยังมีการแสดงที่นำเครื่องประกอบฉากให้เป็นตัวละครโดยมีคนประกาศว่า “They are coming” ไม่นานนักคนรับใช้ก็นำเก้าอี้แปดตัวเข้ามาวางไว้เก้าอี้ถูกทำให้เป็นเสมือนตัวละครเช่นมนุษย์

ทั้งนี้ มาริเนตตีกล่าวถึงการผสมผสานรูปแบบการแสดงและศิลปะว่าเป็นการสร้างองค์ประกอบใหม่เพิ่มความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม “The authors, actors, and techniques of the variety theater had only one reason for existing and triumphing: incessantly to invent new elements of astonishment.” และ “It’s stupid not to rebel against the prejudice of theatricality when life itself is for themost part antitheatrical and even in this offers innumerable possibilities for the stage. EVERYTHING OF ANY VALUE IS THEATRICAL.

กระตุ้นอารมณ์คนดูอย่างไม่คาดคิดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

มาริเนตตีต้องการกระตุ้นผู้ชมให้ลืมความน่าเบื่อของชีวิตประจำวันด้วยการดึงความรู้สึกสับสนวกวน (labyrinth of sensations) เน้นสร้างอารมณ์และความรู้สึกจนนำไปสู่การแสดงออก อย่างการแสดงเรื่อง “The Variety Theatre” ที่มาริเนตตีเขียนขึ้นปีค.ศ. 1915เป็นการแสดงที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเวที(stage) ผู้ชม(audience)และนักแสดง (actors)มาริเนตตีโรยผงบนเก้าอี้ของผู้ชมทำให้คนดู

คันหรือจามเก้าอี้ทากาว การจองตั๋วซ้ำให้กับคนดูการขายและแจกตั๋วฟรีให้คนดูบางกลุ่มในรอบเดียวกัน เพื่อสร้างความไม่พอใจด้วยวิธีนี้มาริเนตตีคิดว่าผู้ชมกับนักแสดงจะไม่แยกออกจากกัน เขาแสดงความคิดเห็นว่าในช่วงเวลานั้นผู้ชมจะแสดงสีหน้าแท้จริงที่แท้จริงของมนุษย์ออกมานักแสดงและคนดูจะมีส่วนร่วมในความวุ่นวายและเกิดความเคลื่อนไหวขึ้นเขามองว่าแม้แต่การโห่ร้องของคนดูหรือการขว้างปาสิ่งของก็คือการมีส่วนร่วมของคนดูเช่นกัน มาริเนตตีมองว่านั้นคือความสำเร็จของการแสดง เขาพึงพอใจและกล่าวถ้อยแถลงออกมาว่า “our frenzied behavior gives me pleasure. The only argument the passatisti have is a horde of dirty vegetables”

มาริเนตตีกล่าวถึงการละครสังเคราะห์ของเขาเปรียบเสมือนการกระจายพลังความตื่นตาตื่นใจหรือแปลกประหลาดใจ (Theatre of Surprise)เขาชื่นชอบการนำการเมืองมาสู่โรงละคร เริ่มต้นการเคลื่อนไหวตามท้องถนน (Street Theatre) ด้วยโปรยแผ่นพับโฆษณา/โปสเตอร์จากหอนาฬิกาใจกลางเมืองเพื่อดึงคนดูจากบนท้องถนนมาสู่พื้นที่การแสดง จากนั้นโปรยแผ่นพับ/คำแถลงการณ์ของแนวคิดให้ตกลงมายังที่นั่งของคนดูหรือใช้การกล่าวแถลงการณ์ระหว่างที่ทำการแสดงอยู่ดังที่กล่าวทั้งหมดเป็นวิธีการเชื้อเชิญผู้ชมให้เป็นผู้เข้าร่วมด้วยการสร้างแรงกระตุ้น ส่งเสริม ยั่วยุ ท้าทาย สร้างความโกลาหล โดยที่คนดูอาจจะได้ร่วมร้องเพลง หัวเราะ ตอบคำถาม แสดงความคิด แสดงอารมณ์หรือท่าทางตอบสนองต่อการแสดงอย่างการโห่ร้อง ซึ่งทั้งหมดนี้มาริเนตตีต้องการสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคนดู เขาต้องการแชร์ประสบการณ์เพื่อเชื่อมความคิดระหว่างผู้สร้างงาน (ศิลปิน) กับผู้ชม เพื่อทำให้โรงละครได้กลายมาเป็นหนึ่งกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออก (art-action) ให้เกิดขึ้น

สรุป

เอกลักษณ์การสร้างสรรค์ละครเวทีเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์ของฟิลิโป โทมาสโซ มาริเนตตียึดหลักการสำคัญสองประการ คือประการแรกการปฏิเสธแนวละครดั้งเดิมอย่างธรรมชาตินิยมและสัจนิยมแล้วแทนที่ด้วยการสังเคราะห์ความจริงโดยรูปแบบการแสดงจะประกอบด้วย (1) การตัดขาดจากอดีตอย่างสิ้นเชิงตัดขาดจากโครงเรื่องสามองก์ ไม่สนับสนุนการให้เหตุผลการกระทำของตัวละคร การแสดงมีหลายฉากในเวลาเดียวกันไม่นำเสนอภาพความสมจริง (2) ความเป็นอิสระของถ้อยคำใช้ถ้อยคำไม่ปะติดต่อเชื่อมโยง สร้างภาษาใหม่ ทำลายภาษาและวรรณคดีด้วยการล้อเลียนเสียดสี (3) รูปแบบการแสดงที่หลากหลาย สร้างความเป็นไปได้บนเวทีการแสดงเป็นผสมผสานรูปแบบการแสดงต่างๆ (4) กระตุ้นอารมณ์คนดูอย่างไม่คาดคิดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเป็นการแสดงถึงความต้องการของศิลปินที่ประกอบสร้างรูปแบบละครหรือสังเคราะห์ขึ้นมาใหม่(synthetic expressions) เพื่อนำเสนอความเป็นไปได้ใหม่หรือสร้างปรากฏการณ์ใหม่ที่ขับเน้นความเป็นอิสระต่อแนวละครดั้งเดิมโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ใดๆ

ประการที่สอง การแสดงออกถึงความหลงใหลตามวิถีชีวิตโลกยุคใหม่ นำเสนอความรวดเร็วและการเคลื่อนไหว (dynamism) การแสดงจะเต็มไปด้วยพลังการเคลื่อนไหวมีทั้งความเคลื่อนไหวของวัตถุหรือร่างกาย และความเคลื่อนไหวของวิญญาณ (ความรู้สึกทางอารมณ์ทั้งนักแสดงและผู้ชม)เริ่มต้นด้วย (1) เรื่องราวกระชับ ระเบิดความยืดเยื้อ ด้วยการบีบอัดสถานการณ์ (Detonation) นำเสนอเรื่องราวนำเสนอภายในหนึ่งวัน นำประเด็นหรือสัญลักษณ์มาสู่การแสดงสั้นๆ ด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวที่รวดเร็วและการแสดงสดที่นักแสดงสร้างการรับรู้โดยสหัชญาณ (2) รูปแบบการแสดงที่หลากหลาย สร้างความเป็นไปได้บนเวทีนำเสนอกระทำมากมายที่เกิดขึ้นพร้อมๆกัน ประกอบด้วยเสียงและดนตรีที่มาจากเครื่องจักรของโลกอุตสาหกรรม ฉากและแสงผสมผสานและเคลื่อนไหวได้ด้วยเครื่องยนต์กลไก(3)กระตุ้น

อารมณ์คนดูอย่างไม่คาดคิดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมโดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ชมเข้าร่วม ผู้ชมต้องลุกจากที่นั่งมาสู่การเคลื่อนไหวต่อการแสดง สมดังจุดมุ่งหมายในสร้างปรากฏการณ์ “art as action”นั่นเอง

แต่เมื่อละครแนวฟิวเจอริสม์นำเสนอภาพความวุ่นวายสับสน โลกสมัยใหม่ที่เน้นเทคโนโลยี ความรุนแรง ยกย่องสงคราม จนทำให้ศิลปินและนักการละครเข้าร่วมสงครามด้วยแรงจูงใจทางการเมืองที่แรงกล้า การเชิดชูลัทธิทหารและหลงใหลอุดมการณ์แห่งการทำลายล้าง สมดังที่มาริเนตติกล่าวว่า “ผลงานศิลปะใดที่ปราศจากความรุนแรง ไม่มีคุณสมบัติในการเป็นผลงานชั้นเลิศ”ประกอบกับการแสดงที่ท้าทายผู้ชมได้การสร้างความไม่พอใจซึ่งได้ส่งผลต่อความนิยมละครเชิงสังเคราะห์แนวฟิวเจอริสม์จึงถูกแทนที่ด้วยศิลปะแนวอื่นที่เข้าถึงผู้ชมได้มากกว่า และถึงแม้ว่าผลตอบรับของผู้ชมที่เกิดขึ้นจะไปในทางลบ ก็ไม่สามารถสั่นคลอนความเชื่อมั่นของมาริเนตตีต่อโลกอนาคตได้ดังที่เขากล่าวว่า “The future-that’s the only religion!” ด้วยความเชื่อมั่นนั้นก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในเชิงท้าทายสังคมและผู้ชม ละครเชิงสังเคราะห์ของมาริเนตตีจึงเป็นการบูรณาการปัจจัยโลกสมัยมาสร้างแนวละครรูปแบบใหม่และสร้างปรากฏการณ์อันแตกต่าง ซึ่งได้กลายเป็นทางเลือกของวงการละครจุดประกายละครแนวทดลอง (experimental theatre) และเป็นส่วนสำคัญต่อการละครสมัยใหม่(avant-garde theatre)แสดงถึงความกล้าคิด กล้าทำจนเกิดปรากฏการณ์รูปแบบทางการแสดงที่หลากหลายในเวลาต่อมาอย่างเช่น การสร้างสรรค์รูปแบบการเต้นของอิตาลีที่เรียกว่า “The metaphysical dance” ท่าทางมุ่งเน้นความรวดเร็วและแสดงพลังของเครื่องจักรการสร้างสรรค์ฉากแนวนามธรรม (abstract set design) การออกแบบเครื่องแต่งกายแนวไม่สมจริง (anti-realist designs costume) การออกแบบเครื่องแต่งกายหุ่นสำหรับหุ่นเชิด (robotizing costumes for the marionettes) จัดแสดงฉาก-แสงที่สามารถเคลื่อนไหวได้การแสดงในรูปแบบดิจิตอล (digital performance)และการจัดการแสดงเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชม จึงสรุปได้ว่าการศึกษาแนวคิดทางศิลปะและการสร้างสรรค์ละครแนวฟิวเจอริสม์ในครั้งนี้สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดการสร้างสรรค์งานการแสดงเชิงทดลองได้อย่างหลากหลาย รวมถึงสะท้อนการตั้งคำถามเกี่ยวกับบทบาทของการละครในสังคมว่าละครเป็นสื่อความคิดที่สะท้อนหรือ “สังเคราะห์” ความจริงในโลกปัจจุบันอย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กำจร สุนพงษ์ศรี. *ศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art).* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ, 2558.

นพมาส แววหงส์. *ปริทัศน์ศิลปการละคร.*กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

สมเกียรติ ตั้งนโม. *Futurism100.* โครงการจัดตั้งสาขาวิชา Art Criticism & Art in Theory. หนังสือพิมพ์ข่าว

หอศิลป์. *ข่าววิจิตรศิลป์ ฉบับที่ 6 กรกฎาคม 2552*. ผลิตโดยคณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 1-5

ปิยะนาถ มณฑา. *ความรู้พื้นฐานในเรื่องการละครอังกฤษและละครอเมริกัน*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541

ภาษาอังกฤษ

Kyle Gillette. (2014). *Railway Travel in Modern Theatre: Transforming the Space and Time of the Stage*. Publisher: McFarland. (Page 48-55)

Geert Buelens and others. (2012).*The history of futurism : the precursors, pro tagonists, and legacies*. Lanham, MD : Lexington Books.

Günter Berghaus. *Italian Futurist Theatre, 1909-1944*. Clarendon Press. 1998

ระบบออนไลน์

Angry Fish Theatre.(2018). *Experimental Theatre: 7 Futurist Theatre Concepts and Synthetic Plays.* RetrievedFrom https://www.angryfishtheatre.com/single-post/2018/06/07/7-Futurist-Theatre-Concepts-and-Synthetic-Plays

Jaroon sivawooth. (2010). *Futurism100*. Retrieved From https://issuu.com/hahru/docs/fineart_v6

391.org.(n.d.) *The Futurist Synthetic Theatre (1915) by F.T*. Marinetti, Emilio Settimelli, Bruno Corra. Retrieved From https://391.org/manifestos/1915-futurist-synthetic-theatre-marinetti-settimelli-corra

391.org.(n.d.) *The Futurist Manifesto (aka The Founding and Manifesto of Futurism) (1909)* by F.T. Marinetti. Retrieved From https://391.org/manifestos/1909-the-futurist-manifesto-f-t-marinetti

391.org.(n.d.) *Plastic Dynamism (1913) by Umberto Boccioni*.Retrieved From https://391.org/manifestos/1913

Mama.org. (n.d.). *Word in Freedom : Futurism at 100.* Retrieved From https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2009/futurism

Jessica Stewart.(2020). *Futurism: The Avant-Garde Art Movement Obsessed With Speed and Technology*. Retrieved From https://mymodernmet.com/what-is-futurism

Weinberg College of Arts and Sciences. (n.d.). *Victory over the Sun, Introduction and Costume Design.* Retrieved Fromhttp://max.mmlc.northwestern.edu/ mdenner/Drama/plays/victory/1victory.html

The Nerdfighteria Wiki. (n.d.). *Futurism and Constructivism: Crash Course Theater#39*. Retrieved From https://nerdfighteria.info/v/u_JmkmPYpec/

Karl Toepfer. (2019). *Pantomime in the 1920s: Futurist Pantomime*. Retrieved From https://karltoepfer.com /2019/07/01/pantomime-in-the-1920s-futurist-pantomime/

Steve Dixon. (n.d.). *Futurism*. Retrieved From http://people.brunel.ac.uk/bst/vol0302/ stevedixon.html